
Васильківський І. В., Кватернюк С. М., Турчик П. М., Іщенко В. А., Петрук Р. В.. Вінниця : ВНТУ, 2013. 243 с.

3. Царик Л., Царик П., Янковська Л., Кузик І. Геоекологічні параметри компонентів навколишнього середовища міста Тернополя. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія.* 2019, №1, С. 198-210.

4. Янковська Л., Новицька С.. Проблеми та перспективи поводження з твердими побутовими відходами в Тернопільській області. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія.* 2020, №, С. 156-162.

5. Янковська Л., Новицька С., Цідило А. Особливості поводження з твердими побутовими відходами в сільській місцевості (на матеріалах Байковецької ОТГ Тернопільської області). *Наукові записки ТНПУ ім. В.Гнатюка. Серія: географія.* 2021, №1. С. 155-162.

КУЗИК І.Р., доктор філософії (Ph.D)

ОЦІНКА ІНДЕКСІВ ІНСУЛЯРИЗОВАНОСТІ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД КРЕМЕНЕЦЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сучасний стан природно-заповідного фонду (ПЗФ) Кременецького району нараховує 105 об'єктів загальною площею 23 287,5 га. Сім об'єктів ПЗФ в районі мають статус загальнодержавного значення, із них національний природний парк (НПП) «Кременецькі гори», Кременецький ботанічний сад, Вишнівецький парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва та 4 заказники. Рівень заповідності Кременецького району становить 8,8% (табл. 1) [13]. Найвищою заповідністю характеризуються Шумська (17,5%) і Кременецька (16,5%) територіальні громади,

проте є у районі і громади із заповідністю менше 1% – Борсуківська, Великодедеркальська, Лопушенська і Вишнівецька [15].

Таблиця 1

**Природоохоронні параметри територіальних громад
Кременецького району**

Громада	Площа, га	Кількість об'єктів ПЗФ	Площа ПЗФ, га	Заповідність, %
Шумська	63 200	35	11065,5	17,5
Кременецька	52 300	30	8500,5	16,5
Лановецька	47 900	17	2844,5	6,0
Почаївська	21 720	6	534,5	2,5
Борсуківська	15 210	6	144,5	0,95
Лопушенська	14 370	4	91,5	0,63
Вишнівецька	32 240	6	99,5	0,31
Великодедеркальська	16 460	1	7,0	0,04
<i>Кременецький район</i>	<i>263 400</i>	<i>105</i>	<i>23 287,5</i>	<i>8,8</i>

У структурі ПЗФ Кременецького району переважають заказники (17313 га), з яких 12380,5 га займають загальнозоологічні заказники, які у структурі ПЗФ району становлять 50%. Майже 28% ПЗФ Кременеччини займає НПП «Кременецькі гори» площею 6951,2 га [14]. Близько 2% у районі займають пам'ятки природи, заповідні урочища, дендропарки і ботанічний сад (рис. 1) [13]. У Кременецькому районі не представлені такі категорії ПЗФ, як біосферний і природний заповідники, регіональний ландшафтний парк, а також зоологічні та комплексні пам'ятки природи. У чисельному співвідношенні у районі переважають пам'ятки природи, загалом їх нараховується понад 60, з яких 41 ботанічна, 15 геологічних та 6 гідрологічні. Заказників на Кременеччині є 30, з яких 4 загальнодержавного значення – лісовий заказник «Суразька дача», ботанічний

заказник «Довжоцький», ботанічний заказник «Веселівський», ботанічний заказник «Ваканци» [14].

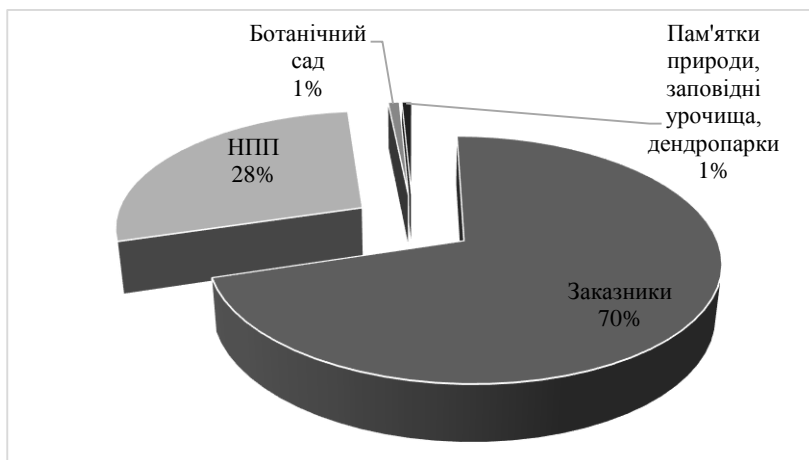

Рис. 1. Структура ПЗФ Кременецького району, за площею

Серед ключових параметрів за якими оцінюють рівень заповідності адміністративних і природних територій є: загальна кількість і площа територій та об'єктів ПЗФ, відсоток заповідності, відсоток суворої заповідності, показник щільності об'єктів ПЗФ і ступінь розчленованості (інсуляризованості) природно-заповідних територій. Окрім цього, у практиці заповідної справи, для більш об'єктивнішого просторового аналізу стану територіальної охорони природи, використовують інтегральні критерії оцінювання, такі як рівень ландшафтної репрезентативності, природоохоронний індекс території та індекс інсуляризованості об'єктів ПЗФ [12].

Саме якість природно-заповідної мережі досліджуваної території (адміністративної чи природної) визначається коефіцієнтом (індексом) інсуляризованості, який свідчить про величину об'єктів ПЗФ та їх стійкість [6]. Зокрема подібні

дослідження, у тому числі розрахунків індексу інсуляризованості для природно-заповідного фонду Мізоцького кряжу, проводили Ковальчук І.П., Андрейчук Ю.М., Жданюк Б.С. [6]. Індекс інсуляризованості ПЗФ Одеської області у своїх дослідженнях розраховували Катеруша О.В., Сафранов Т.А., Волков А.І., Конякін С.М. [5] та Попова О.М. [10]. Для Хмельницької області подібні дослідження проводили Майорова О.Ю., Ковальчук І.І., Прокоп'як М.З., Крижановська М.А. [8], для Львівської області – Касперевич Л. В. [3], для Івано-Франківської та Черкаської областей – Кононова К.А., Максименко Н.В. [7]. Індекс інсуляризованості для Лохвицького району Полтавської області визначали Саханюк Т.В., Корнус А.О. [11], для Волинського Полісся, з метою оцінки екотуристичного потенціалу регіону, індекс інсуляризованості розраховували Сулік Л., Кричевська Д.

Метою нашого дослідження є оцінка індексу інсуляризованості територіальних громад Кременецького району Тернопільської області. Визначення індексу інсуляризованості ґрунтується на тому, що охоронювана територія, буде стійкою у тому випадку, якщо вона цілісна і має достатню площу для саморегулювання та підтримання основних біотичних процесів.

Індекс інсуляризованості (розчленованості) природно-заповідного фонду адміністративної території визначається як середньоарифметичне значення суми двох компонентів (I_t та I_n) (табл. 2). Компонент (I_t) – визначається як відношення площі (S_i) відносно нестійких природно-заповідних територій (площа яких менше 50 га) до загальної площі ПЗФ досліджуваної території (S) [2, 4]. Компонент (I_n) – визначається як відношення кількості (N_1) нестійких природно-заповідних територій до загальної кількості об'єктів ПЗФ досліджуваної території (N) [2, 4]. В цілому індекс інсуляризованості території (I) визначається за формулою: $I = (S_i / S + N_1 / N) / 2$ [4]. Значення індексу інсуляризованості (I) знаходиться в межах від 0 до 1. Де 0 – інсуляризованість повністю відсутня, 1 – інсуляризованість максимальна [8, 11]. Відповідно, отримання в результаті розрахунків значення 1 вказуватиме на

повну неякісність наявної структури й на те, що вона жодним чином не може забезпечувати необхідний рівень збереження досліджуваної території [7].

Хоча, чим вищим є значення індексу інсуляризованості, тим важливішу роль на досліджуваній території відіграють дрібні ділянки, що не мають екологічної стабільності, а їх значення у збереженні генофонду невелике [10, 12]. Тому, при індексі інсуляризованості рівним одиниці, природоохоронні об'єкти можуть повністю забезпечити репрезентативність території і роль ядер в екомережі [6].

Таблиця 2

**Індекс інсуляризованості територіальних громад
Кременецького району**

Територіальна громада	Загальна площа заповідних об'єктів громади (га)	Площа відносно нестійких ПЗО	І _T	Загальна кількість заповідних об'єктів в громаді (шт.)	Кількість відносно нестійких ПЗО	І _B	Індекс інсуляризованості
	S	S _i		N	N ₁		I
Борсуківська	144,4	144,4	1	6	6	1	1
Велико-дедеркальська	7,0	7,0	1	1	1	1	1
Вишнівецька	99,5	99,5	1	7	7	1	1
Кременецька	9136,3	99,8	0,01	30	23	0,77	0,39
Лановецька	2844,2	84,7	0,03	17	14	0,82	0,43
Лопушенська	91,2	91,2	1	5	5	1	1
Почаївська	534,2	66,2	0,12	6	5	0,83	0,48
Шумська	11913,2	269,2	0,02	36	27	0,75	0,39

Виконані нами розрахунки показали (табл. 2), що загалом для території Кременецького району індекс інсуляризованості становить 0,71, що є достатнім рівнем. Якщо розглядати показники у розрізі територіальних громад (табл. 2), то найбільш екологічно стабільними є об'єкти ПЗФ на території Кременецької і Шумської територіальних громад, де індекс інсуляризованості дорівнює 0,39. Відносно позитивними є показники у Лановецькій (0,43) і Почаївській (0,48) громадах. У чотирьох громадах району (Борсуківській, Великодедеркальській, Вишнівецькій і Лопушенській) індекс інсуляризованості дорівнює одиниці, що свідчить про неякісну мережу об'єктів ПЗФ, яка в основному формується за рахунок дрібних об'єктів: пам'яток природи, заказників, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. У зв'язку з цим, у вище зазначених громадах Кременецького району потрібно проводити дослідження із відповідними обґрунтуваннями на створення заповідних об'єктів площею понад 50 га, наприклад регіональних ландшафтних парків чи великих заказників.

Література:

1. Голік Ю.С., Смоляр Н.О., Остапенко П.О., Чепурко Ю.В. Особливості розподілу територій і об'єктів природно-заповідного фонду Полтавської області в умовах нового адміністративно-територіального устрою України. *Екологічні науки*. 2021. №6. С. 171-177.

2. Гродзинський М. Пізнання ландшафту місце і простір. Монографія у 2-х томах. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», Т.1. 2005. 431 с.; Т.2. 2005. 503 с.

3. Касперевич Л. В. Аналіз стану природно-заповідного фонду України та Львівської області. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 9. С. 80-86.

4. Катеруша О.В., Сафранов Т.А. Сучасний стан та усталеність природно-заповідного фонду Одеської області. Сучасний стан регіональних екологічних проблем та шляхи їх

вирішення. Матеріали Міжнародної наукової конференції молодих вчених. Одеса: ОДЕКУ, 2014. С. 114-116.

5. Катеруша О.В., Сафранов Т.А., Волков А.І., Конякін С.М. Природно-заповідна складова рекреаційного потенціалу Одеської області. *Вісник Одеського державного екологічного університету*, 2012. Вип 14. С. 5- 14.

6. Ковальчук І.П., Андрейчук Ю.М., Жданок Б.С. Природно-заповідний фонд території Мізоцького кряжу: сучасний стан, його картографічна модель, шляхи оптимізації функціонування. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій*. Розділ III. Екологія. №9, 2012. С. 374-382.

7. Кононова К.А., Максименко Н.В. Порівняльна оцінка індексів інсуляризованості природно-заповідного фонду Івано-Франківської і Черкаської областей України. Охорона довкілля: зб. наук. статей XIX Всеукр. наук. Галіівських читань. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 171-173.

8. Майорова О.Ю., Ковальчук І.П., Прокоп'як М.З., Крижановська М.А. Природно-заповідний фонд Хмельницької області в контексті формування смарагдової мережі. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2021. Вип. 35. С. 131-139.

9. Майорова О. Ю., Юркевич Н. М., Прокоп'як М. З. Природно-заповідний фонд Тернопільської області: стан, проблеми та шляхи їх вирішення. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Біологія*. 2020. № 2-3 (79). С. 73-76.

10. Попова О.М. Природно-заповідний фонд Одеської області в системі фізико-географічного районування України і шляхи його оптимізації. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки*. 2017, Т. 22., Вип. 2. С. 29-43.

11. Саханюк Т.В., Корнус А.О. Сучасний стан системи природно-заповідного фонду Лохвицького району Полтавської області. *Наукові записки СумДПУ ім. А.С. Макаренка. Географічні науки*. 2018, Вип. 9. С. 63-69.

12. Сулік Л., Кричевська Д. Аналіз структури та

геопросторового розподілу природно-заповідного фонду Волинського Полісся як важливої складової екотуристичного потенціалу регіону. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*, 2014. Вип. 47. С. 273-280.

13. Царик Л.П., Кузик І.Р., Царик П.Л. Сучасний стан та перспективи розвитку ПЗФ Кременецького району Тернопільської області. Scientific Collection «InterConf»: with the Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference «Global and Regional Aspects of Sustainable Development» by the SPC «InterConf». Berlitz Forlag, 2023. С. 306-313.

14. Царик Л., Кузик І., Царик П. Геоекологічний вимір екомережі Кременецького адміністративного району Тернопільської області. Modernization of today's science: experience and trends: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference, September 22, 2023. Singapore, 2023. С 174-179.

15. Царик Л., Ковальчук І., Царик П., Кузик І. Природоохоронні стандарти ЄС – національні і регіональні реалії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Геологія. Географія. Екологія»*, 2023. Вип. 59. С. 329-339. DOI: <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2023-59-25>